

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Ərzaq təhlükəsizliyi və balansları statistikası şöbəsi

ƏRZAQ BALANSLARINA DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ

24.04.2013

Mündəricat

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2. Aktualıq.....	3
3. Dəqiqlik.....	8
4. Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirilmə.....	9
5. Bərabər giriş və aydınlıq.....	10
6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	11
7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	11
8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi	11
9. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	12
10. Yekun.....	12

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Ərzaq balansları statistikasının qarşısında duran əsas vəzifə ölkə hökumətini, rəhbər və icraedici orqanları, siyasətçiləri, elmi-tədqiqat və mətbuat işçilərini, bir sözlə, bütün ictimaiyyəti və müvafiq beynəlxalq təşkilatları dəqiq və keyfiyyətli statistik məlumatlar ilə təmin etməkdən ibarətdir.

Ərzaq balansları üzrə statistik fəaliyyət prosesi sahə statistika şöbələrinin iş prosesindən xeyli fərqlənir. Burada əsasən inzibati və qarışıq mənbələr ilə müşahidə olunan statistik proses baş verir. Statistik hesablamalar aparılır. Nisbi kəmiyyətlər hesablanır. Bu vəzifənin yerinə yetirilməsi ümumi qayda üzrə müəyyən növ kənd təsərrüfatı və sənaye məhsulları üzrə, özünəməxsus göstəricilər sisteminə uyğun olaraq, balans tərtib edilir və hesablamalar aparılır. Bu zaman aşağıdakı fəaliyyət mərhələləri (iş prosesi) yerinə yetirilir:

- sahə statistika şöbələrindən mövcud məlumatlar toplanır;
- inzibati məlumatlar toplanaraq (müvafiq nazirliklər, dövlət komitələri və s. mövcud məlumatları) alınır;
- ərzaq balansları tərtib olunur (onun göstəricilərinin bir hissəsi sahə statistika şöbələri və inzibati məlumatlardan götürülür, digər göstəriciləri isə hesablanır). Metodoloji əsaslar (qaydalar) məlumatlarda geniş izah edilmişdir;
- ərzaq balanslarının məlumatlarına əsasən xüsusi hesablamalar aparılır: adambaşına illik və gündəlik istehlakın həcmi; adambaşına gündəlik istehlak edilən məhsulların keyfiyyət əlamətləri üzrə (kalorilik, zülal, yağ və karbohidratların miqdarı) fərdi və ümumi (aqrəqasiya olunmuş) göstəricilər üzrə məlumatlar; özünü təminatmə və idxaldan asılılıq səviyyəsi barədə statistik məlumatlar hazırlanır; dinamika sırası üzrə zəncirvari və baza dövrünə nisbətən artım sürəti; tərkib elementlərinin xüsusi çəkisi hesablanır;
- ərzaq balanslarının mütləq məlumatları və onların əsasında hesablanmış nisbi kəmiyyətlər nəşr edilir və istifadəçilərə çatdırılır (illik statistik məcmuə nəşr etdirmək, məlumat bazasına yazmaq və Dövlətstatkomun veb- saytında yerləşdirmək üsulu ilə).

2. Aktualıq

Ümumiyyətlə, natural-məhsul balanslarının hazırlanması bazar iqtisadiyyatının əsas və zəruri iqtisadi yanaşma metodlarından biri sayılır. Məhz belə balanslarda istehlak bazarının təklifinin faktiki vəziyyəti (bazarın bolluğu), ehtiyatların faktiki həcmi və

yanma mənbələri, onlardan istifadə olunma istiqamətləri (məqsədləri) və s. barədə dəqiq məlumatlar əldə etmək mümkün olur. Ərzaq balansları isə, göstərilənlərlə yanaşı, əhalinin ərzaq təminatı və təhlükəsizliyi, qış ehtiyatlarının tədarükü və faktiki vəziyyəti, ölkə və regionun özünütəminatmə və idxaldan asılılıq, xarici aləmlə qarşılıqlı əlaqələrin müəyyənləşdirilməsində siyasətçilər, idarəedicilər və elmi tədqiqatçılar üçün çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir, düzgün qərar və qanunların qəbul edilməsi zəmini yaradır və s.

Məhz bu kimi aktuallığı nəzərə alaraq, 1999-cu ildə qəbul edilmiş “Yeyinti məhsulları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda ərzaq balanslarının tərtib olunma vəzifəsi müəyyən edilmişdir. Bu qanuna dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2008-ci il 30 dekabr tarixli 756-IIIQD nömrəli Qanun qəbul edilmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 9 fevral tarixli, 49 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. Göstərilən fərmanın 1.3-cü bəndinin icrası üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 2009-cu il 20 noyabr tarixdə, 181 nömrəli qərar qəbul etmiş və ərzaq balanslarının tərtib olunma qaydasını təsdiq etmişdir. Hökumətin bu qərarına uyğun olaraq, ərzaq balanslarının tərtib edilmə vəzifəsi Dövlət Statistika Komitəsinə həvalə edilmişdir. Yuxarıda göstərilənlər bir daha ərzaq balanslarının tərtib olunmasının aktuallığını təsdiq edir.

Ərzaq balanslarına dair statistik məlumatlar yalnız makro səviyyədə və illik dövriyyədə tərtib edilir. Ərzaq balansları tərtib edilən məhsulların təsnifatı aşağıdakı kimidir:

I. Bitkiçilik məhsullar

11. Dənli və dənli paxlalıların cəmi

111. Dənlilərin cəmi

1111. Buğda

1112. Arpa

1113. Qarğıdalı

1114. Vələmir

1115. Sair növ dənlilər

112. Dənli paxlalılar

2. Kartof

3. Tərəvəz cəmi (bütün növlər üzrə)

31. Quru soğan

32. Sair növlərdən olan tərəvəzin cəmi

4. Bostan məhsulları

5. Meyvə və giləmeyvə (bütün növləri üzrə cəmi)
6. Üzüm (süfrə üzümü və texniki sortların cəmi)

II. Heyvandarlıq məhsulları, balıq və balıq məhsulları

7. Ət və ət məhsulları (bütün növlər üzrə cəmi)
71. İri buynuzlu mal əti və onun məhsulları
72. Qoyun və keçi əti və onun məhsulları
73. Donuz əti və onun məhsulları
74. Quş əti və onun məhsulları
8. Süd və süd məhsulları
9. Yumurta
10. Balıq və balıq məhsulları

III. Sənaye məhsulları

- 11s. Təmizlənmiş düyü
- 12s. Bütün növ un
- 13s. Bütün növ yarmalar
- 14s. Tərkibində sirop, yumurta, pendir və meyvə cəmləri olmayan təzə çörək
- 15s. Suxarı, peçenye və uzun müddət saxlanan qənnadı məmulatları
- 16s. Tort, şirniyyat məmulatları və şirinləşdirici maddələr qatılmış sair çörək-bulka məmulatları
- 17s. Şəkərli-unlu qənnadı məmulatları
- 18s. Makaron məmulatları
- 19s. Duz
- 20s. Bitki yağları və piyləri
- 201s. Bitki yağları
- 202s. Bitki piyləri
- 21s. Marqarin
- 22s. Meyvə və tərəvəz şirələri
- 23s. Meyvə və tərəvəz konservləri
- 24s. Yağlılığı 1-6 faiz olan süd və qaymaq
- 25s. Yağlılığı 6 faizdən çox olan süd və qaymaq
- 26s. Kərə yağı
- 27s. Bütün növ pendirlər
- 28s. Qatıq, qaymaq, yoqurt və s. belə məhsullar
- 29s. Şəkər istehsalı üçün xammal

- 30s. Şəkər və şəkərdən hazırlanan məhsullar
- 31s. Çay
- 32s. Şirinləşdirilməmiş mineral və qazlı sular
- 33s. Şirinləşdirilmiş mineral və qazlı sular

Göstərilən məhsullar üzrə balanslar tərtib edilərkən Məhsul növlərinin təsnifatı (üçüncü versiya), AZT030-2009; Sənaye məhsullarının statistik təsnifatı (siyahısı), AZT036-2009 və gömrük statistikasına üzrə beynəlxalq təsnifatdan (nomenklaturadan), HS/CN istifadə edilmişdir.

Balansların tərtib olunması üçün tələb olunan məlumatlar Dövlət Statistika komitəsinin sahə şöbələrindən və ölkənin müvafiq nazirlik və dövlət komitələrindən alınır:

- Kənd təsərrüfatı və ekologiya statistikasına şöbəsindən kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına dair;
- Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsindən sənaye məhsullarının istehsalına dair;
- Ticarət statistikasına şöbəsindən ərzaq məhsullarının idxalı və ixracına dair;
- Əhali və gender statistikasına şöbəsindən əhalinin orta illik sayına dair;
- Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına üzrə adambaşına illik ərzaq məhsullarının istehlakına dair;
- Səhiyyə, iqtisadi inkişaf, kənd təsərrüfatı nazirlikləri, standartlaşdırma, metrologiya və patent üzrə dövlət komitəsindən ərzaq məhsullarının keyfiyyətinə dair keçirdikləri vaxtaşırı nəzarətlər zamanı aşkar edilən və istehlak bazarından keyfiyyətsiz mal və məhsul kimi çıxarılan məhsulların həcminə dair;
- Nəqliyyat Nazirliyindən qış aylarında avtomobil yollarının buzdan təmizlənməsi üçün istifadə edilən duz və onun qalıqları barədə;
- Fövqəladə Hallar Nazirliyindən anbarlarda taxıl qalığı və itkilərinə dair;
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən ölkə sərhədlərindən keçirilən məhsulların keyfiyyətinə nəzarət zamanı qeydə alınmış məhsulların həcmi (idxal və ixrac üzrə) barədə məlumatlar əldə edilir.

Ərzaq balansları tərtib edilərkən yuxarıdakı məlumatlardan istifadə edilir.

Yuxarıda göstərilən məhsullar üzrə və müvafiq mənbələrdən alınmış məlumatlara əsasən Ümumdünya Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) ərzaq balanslarının tərtib olunmasına dair 2000-ci il dekabr ayının 4-8-də Tiflisdə keçirdiyi beynəlxalq seminarın materiallarına uyğun olaraq, metodoloji qaydalar hazırlanmış

və Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2008-ci il 13 may tarixli, 12/18 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir. Bu metodoloji əsaslardan istifadə edilir.

Bundan başqa, nisbi kəmiyyətlərin hesablanması zamanı emal edilmiş məhsulların əsas məhsula (kənd təsərrüfatı məhsuluna) hesablanması üçün FAO tərəfindən tövsiyə olunmuş standartdan (çevirmə əmsallarından), istehlak olunmuş ərzaq məhsullarının kalorilik, zülal, yağ və karbohidrat tərkibinin hesablanması üçün FAO-nun tövsiyə etdiyi normalarından (standartlardan) istifadə edilir.

Göstərilənlərlə yanaşı, FAO-nun metodologiyasından fərqli olaraq, bəzi məhsul növləri üzrə, məsələn buğda və un üçün ilin əvvəlinə və ilin axırına qalıqlarda pərakəndə ticarət və ev təsərrüfatlarının qalıqları da daxil edilir; itkilərin hesablanmasında da pərakəndə ticarət və ev təsərrüfatları üzrə müvafiq məhsulların itkiləri nəzərə alınır; idxal və ixracın həcmi hesablayarkən vətəndaşlar tərəfindən gətirilən və gömrük statistikasında nəzərə alınmayan, habelə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Dövlət Baytarlıq Xidməti və Fitosanitar Nəzarəti Xidmətinin məlumatlarından da istifadə edilir.

İstifadə edilən metodologiyayı təkmilləşdirmək və beynəlxal standartlara uyğunlaşdırmaq məqsədi ilə 2011-ci ildən Avropa Qonşuluq Siyasəti Şərq məkanında ərzaq təhlükəsizliyi üzrə qərarların qəbul edilməsinin yaxşılaşdırılması üçün AK/FAO Proqramını həyata keçirməyə başlamış və 2013-cü ilin mart ayında başa çatdırılmışdır.

Aşağıdakı göstəricilər üzrə 49 növ məhsul üçün balans tərtib edilir.

İki qrup göstəricilər üzrə statistik məlumatlar hazırlanır: mütləq kəmiyyətlər üzrə balansın ayrı-ayrı maddəsi (göstəricisi) üzrə müvafiq məlumatlar hazırlanır; balansın məlumatlarına əsasən xüsusi hesablamalar aparılır, yəni nisbi kəmiyyətlər hesablanır:

Mütləq kəmiyyətlər aşağıdakı göstəricilər üzrə hazırlanır:

- ilin əvvəlinə qalıq (istehsalçılar, emal müəssisələri, anbarlar, ticarət təşkilatları və ev təsərrüfatlarında mövcud olan qalıqlar hesablanır);
- istehsal (kənd təsərrüfatı və sənaye statistikasının rəsmi məlumatlarıdır);
- idxal (xarici ticarət və inzibati məlumatları əsasında hesablanır);
- ehtiyatların cəmi (hesablanır);
- toxum üçün istifadə olunub (hesablanır);
- mal-qara və quş yemi üçün istifadə olunub (hesablanır);
- ərzaq məhsullarının istehsalı üçün istifadə olunub (hesablanır);
- qeyri -ərzaq məhsullarının istehsalına sərf edilib (hesablanır);
- birbaşa ərzaq məqsədi üçün istifadə edilmişdir (hesablanır) ;
- ixrac (xarici ticarət və inzibati məlumatları əsasında hesablanır);

- itkilər (istehsalçılar, emal müəssisələri, anbarlar, ticarət təşkilatları və ev təsərrüfatlarında mövcud olan itkilər və hesablanır);
- ilin sonuna qalıq (istehsalçılar, emal müəssisələri, anbarlar, ticarət təşkilatları və ev təsərrüfatlarında mövcud olan qalıqlardır və hesablanır).

Yuxarıdakı mütləq kəmiyyətlərə əsasən nisbi kəmiyyətlər hesablanır:

- adambaşına gündəlik istehlak (hər bir məhsul növü və qrupları üzrə);
- adambaşına illik istehlak (hər bir məhsul növü və qrupları üzrə);
- adambaşına gündəlik istehlak edilən məhsulların kaloriliyi (hər bir məhsul növü üzrə fərdi, bitki mənşəli məhsullar, heyvan mənşəli məhsullar, habelə bitki və heyvan mənşəli məhsullar üzrə cəmi ümumiləşdirilmiş məlumatlar hazırlanır);
- adambaşına gündəlik istehlak edilən məhsulların zülallığı (hər bir məhsul növü üzrə fərdi, bitki mənşəli məhsullar, heyvan mənşəli məhsullar, habelə bitki və heyvan mənşəli məhsullar üzrə cəmi ümumiləşdirilmiş məlumatlar hazırlanır);
- adambaşına gündəlik istehlak edilən məhsulların yağlılığı (hər bir məhsul növü üzrə fərdi, bitki mənşəli məhsullar, heyvan mənşəli məhsullar, habelə bitki və heyvan mənşəli məhsullar üzrə cəmi ümumiləşdirilmiş məlumatlar hazırlanır);
- adambaşına gündəlik istehlak edilən məhsullardakı karbohidratlar (hər bir məhsul növü üzrə fərdi, bitki mənşəli məhsullar, heyvan mənşəli məhsullar, habelə bitki və heyvan mənşəli məhsullar üzrə cəmi ümumiləşdirilmiş məlumatlar hazırlanır);
- dinamika sırasının zəncirvari və baza ilinə görə orta illik artım sürəti (hər bir məhsul və göstərici üzrə hesablanır);
- istifadə edilən göstəricilər üzrə xüsusi çəki (hər bir məhsul növü üzrə hesablanır);
- özünütəminat səviyyəsi (hər bir məhsul növü üçün hesablanır);
- idxaldan asılılıq səviyyəsi (hər bir məhsul növü üçün hesablanır).

3. Dəqiqlik

Ərzaq balanslarının məlumatlarının dəqiqliyinin təmin edilməsinin birinci əsas şərti mükəmməl və aydın metodologiyanın hazırlanması ilə səciyyələndirilir. Bütün metodoloji materiallar külliyyat halında dərc edilmiş, balansların tərtib edilməsində iştirak edən işçilər və istifadəçilərə göndərilmişdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin sahə şöbələrindən alınmış məlumatların dəqiqliyi dinamika sırasında yoxlanılır və məntiqi uyğunluq olan hallarda onlardan istifadə edilir, əks halda müvafiq şöbələrə müraciət olunur və dəqiqləşdirilir.

İtkilər və qalıqlara dair məlumatların dəqiqliyini təmin etmək üçün yuxarıda adları

çəkilən müvafiq nazirlik və dövlət komitələrindən məlumatlar alınır (keyfiyyətsiz məhsulların istehlak bazarından çıxarılması, gömrük statistikasında uçota alınmayan məhsulların həcmi barədə və s.)

“Birbaşa ərzaq məqsədi üçün istifadə edilmişdir” göstəricisinin dəqiqliyinə xüsusi diqqət yönəldilir. Çünki məhz bu göstəriciyə əsasən adambaşına illik və gündəlik istehlak, gündəlik istehlak olunmuş məhsulların kaloriliyi, zülal, yağ və karbohidrat tərkibinə dair statistik məlumatlar hesablanır. Odur ki, FAO-nun metodologiyasından fərqli olaraq, qalıqlar və itkilərə dair məlumatların dəqiq hesablanması diqqət mərkəzində saxlanmışdır, bu məqsədlə də pərakəndə ticarət və ev təsərrüfatlarının qalıq və itkilərinin nəzərə alınması məqsədəuyğun sayılmışdır.

Ərzaq balanslarının məlumatlarının düzgünlüyünə nəzarət etmək üçün Əhalinin həyat səviyyəsi və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı statistikasına şöbəsinin adambaşına istehlaka dair məlumatlarından istifadə edilir

Nəhayət, məlumatların dəqiqliyini təmin etmək üçün məntiqi nəzarətdən istifadə olunur.

Metodoloji qaydaların təkmilləşdirilməsi, statistik məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və s. barədə təklifləri öyrənmək məqsədi ilə hər il ərzaq balanslarının məlumatları üzrə istifadəçilər ilə seminar keçirilir.

4. Vaxth-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirilmə

Ərzaq balanslarının tərtib olunma vaxtları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “ərzaq balanslarının tərtib olunması Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında “ 2009-cu il 20 noyabr tarixli, 181 nömrəli qərarı ilə müəyyənləşdirilmişdir:

- ərzaq balansları üzrə ilkin məlumatlar hər il yanvarın 30-na kimi, əvvəlki il üçün, Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə təqdim edilir;
- müvafiq balanslar üzrə dəqiqləşdirilmiş məlumatlar isə aprel ayının 15-nə kimi həmin ünvana göndərilir.

Ərzaq balanslarının dəqiqləşdirilmiş məlumatları (mütləq kəmiyyətlər) ölkənin İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə göndərildikdən sonra nisbi kəmiyyətlərin hesablanmasına başlanılır: adambaşına istehlak, istehlak olunmuş məhsulların kaloriliyi, zülal, yağ və karbohidrat göstəriciləri, özünütəminatmə səviyyəsi, idxaldan asılılıq, artım sürəti, tərkib (xüsusi çəki) göstəriciləri üzrə statistik məlumatlar hesablanır.

5. Bərabər giriş və aydınlıq

Hazırlanmış məlumatların hamısı bütün istifadəçilərin bərabər səviyyədə istifadəsi

üçün nəzərdə tutulmuşdur. Onların hamısı üçün bütün vasitələrdə istifadə olunması eyni səviyyədədir. Bəzi hallarda məlumatların mənbələri haqqında müvafiq qaydada qeydlər (izahlar) verilir ki, istifadəçi üçün tam aydınlıq yaradılsın. Metaməlumat stat.gov.az/menu/7/ Məlumatlar yalnız makro səviyyəni əhatə edir və məxfilik xüsusiyyəti kəsb etmir.

Bütün hesablamalar başa çatdırıldıqdan sonra statistik məlumatlar istifadəçilər üçün nəzərdə tutulur:

- illik statistik məcmuə hazırlanır, Azərbaycan və ingilis dillərində dərc edilir və istifadəçilərə göndərilir, ilin ikinci yarısında;
- “Azərbaycanın statistik göstəriciləri” adlı illik statistik məcmuədə qısa məlumatlar dərc edilir, ilin ikinci yarısında;
- Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytında yerləşdirilir;
- Dövlət Statistika Komitəsinin məlumat bazasında yerləşdirilir, ilin ikinci yarısında).

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1.	“Azərbaycanın ərzaq balansları”, illik məcmuə	Siyahı üzrə göndərilir, nağd satılır və http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_year_books/
2.	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri ” illik məcmuə	Siyahı üzrə göndərilir, nağd satılır və http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_year_books/
3.	Dövlət Statistika Komitəsinin Veb-saytı	http://www.stat.gov.az/sorce/food_balances/
4.	Məlumat bazası	http://www.stat.gov/MESearch/search?departameht=25.&Lang=az

BA1.Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

Ərzaq balanslarına dair statistik məlumatlar kağız formasında Ərzaq təhlükəsizliyi və balansları statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Azərbaycanın ərzaq balansları” adlı illik məcmuə vasitəsilə təqdim olunur. Məcmuə 200 nüsxə çap olunur ki, onlardan:

- 80 nüsxəsi nazirliklərə və dövlət orqanlarına, həmçinin yerli və xarici təşkilatlara;
- 80 nüsxə rayon (şəhər) statistika idarələrinə;
- 10 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanılır;

- 10 nüsxə satış üçün Dövlətstatkomun mühasibatlığına verilir;
- 20 nüsxə elmi təşkilatlara göndərilir.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

Ərzaq balansları üzrə məlumatlar 2007-ci ildən başlayaraq hazırlandığından dinamika sırasının başlanğıcı 2007-ci ildir. Hazırlanmış bütün məlumatlarda dinamika sırasının təhlili aparılır. Bütün növ məhsullar və göstəricilər üzrə: zəncirvari üsulla əvvəlki ilə nisbətən və 2007-ci baza ilinə nisbətən orta illik artım sürəti, habelə hər bir məhsul növü üzrə tərkib elementləri, yəni balansın hər bir göstəricisi üzrə xüsusi çəki hesablanır və istifadəçilər təmin edilirlər.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

Ərzaq balanslarının məlumatlarının kənd təsərrüfatı, sənaye və gömrük statistikasının məlumatlarına uyğunlaşdırılması məqsədi ilə müvafiq sahələrin tətbiq etdikləri təsnifatlardan (məhsul növlərinin təsnifatı, sənaye məhsullarının təsnifatı, xarici ticarət üzrə məhsulların nomenklaturasından) istifadə edilir. Vahid metodologiyadan (təsnifat, anlayış, göstərici və onların mahiyyətini xarakterizə edən təlimatlardan) istifadə olunmasına daha çox diqqət yönəldilir. Odur ki, sənaye, kənd təsərrüfatı və ticarət statistikasının metodoloji qaydalarının öyrənilməsinə səy göstərilir.

7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə ərzaq balanslarının hesablanması üçün mümkün imkan və vasitələrdən istifadə edir. Yəni məlumatların yığılması, emalı və yayılması zamanı operativliyə üstünlük verilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanması və düzgünlüyü şöbə tərəfindən iki dəfə (ilkin və son) məlumatlar yoxlanılaraq yekunlaşdırılır. Dəqiqliyin təmin edilməsinə daha çox diqqət yönəldilir. Müvafiq sahə şöbələrinin dərc etdirdikləri statistik məlumatlarla eyniliyinə çalışılır. Hazırlanmış məlumatların mümkün qədər istifadəçilərə çatdırılmasına üstünlük verilir. Zaman üzrə müqayisəlilik xarakterik sayılır və s.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Hər il istifadəçilərlə görüş keçirilir. Görüşdə onların tələbatlarının ödənilməsi barədə şifahi sorğular keçirilir və onlardan təkliflərini rəsmi qaydada bildirmələri xahiş olunur. Hələ ki, bir qayda olaraq, razılıqlarını bildirirlər. Buna bariz misal olaraq, ərzaq balansları üzrə məlumat bazasının yaradılmasına dair işçi qrupunun təsis edilməsini göstərmək olar (28 sentyabr 2012- ci il). İşçi qrupu bir neçə dəfə iclaslar

keçirmiş, müzakirələr aparılmış və istifadəçilərin nümayəndələri öz təkliflərini bildirmişlər.

9. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Ərzaq balanslarının məlumatları üçün məxfilik əlaməti yaddır. Yalnız makro səviyyədə statistik və inzibati məlumatlar toplanır, istifadə edilir, balans məlumatları hazırlanır, hesablamalar aparılır və istifadəçilərə yayılır.

Bütün məlumatlar istifadəçilərə şəffaf və aydın təqdim edilir. Bu prinsipi təmin etmək üçün bəzi statistik məlumatların mənbələri və hazırlanma qaydaları, habelə dəyişdirilmə səbəbləri barədə müvafiq nəşrlərdə və yayım vasitələrində qeyd və izahlar verilir.

Ərzaq balansları üzrə məlumatların təhlükəsizlik məsələsi internet səhifəsi və məlumatlar bazasında yerləşdirilən məlumatlara daha çox xarakterikdir və bu da Dövlət Statistika Komitəsinin texniki siyasətindən, etibarlılıq səviyyəsindən və onun səmərəliliyindən bilavasitə asılı olur.

10. Yekun

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş. Bu əlamətin yaxşılaşdırılması sahə statistika şöbələrinin təkmilləşdirilməsindən bilavasitə asılıdır: kənd təsərrüfatı statistikasında itkilərə və qalıqlara dair məlumatların öyrənilməsi; ticarət statistikasında müvafiq məhsul növləri üzrə qalıq və itkilərin öyrənilməsi; sənaye statistikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının, xammal qalığı və itkilərinə dair məlumatların öyrənilməsi ərzaq balanslarının tərtib olunma proseslərini xeyli asanlaşdırma bilər.
2. Aktuallıq. Məhsul növlərinin təsnifatının, Sənaye məhsullarının təsnifatının və xarici ticarətdə istifadə edilən nomenklaturanın (təsnifatın) təkmilləşdirilməsi ərzaq balanslarının aktuallığını daha da artırma bilər.
3. Dəqiqlik. Sahə statistika şöbələrinin metodologiyalarının təkmilləşdirilməsi olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, Sənaye statistikasında ət və ət məhsulları üzrə məlumatların hesablanması, onların iç-içalatına dair məlumatların dəqiqləşdirilməsi, meyvə konservlərinin qoz və fındıq ləpəsindən ayrılması, meyvə cəmlərinin (mürəbbənin) meyvə kompotlarından ayrılması, bitki yağlarının hidrogenləşdirilmiş bitki yağları və piylərindən ayrılması, təmizlənmiş düyünün uçotunun təşkili və s. məsələlərin həlli üçün 1 istehsal (sənaye) hesabatının doldurulmasına dair mükəmməl təlimatın hazırlanması olduqca vacib sayılır və ərzaq balanslarının məlumatlarının dəqiqliyini təmin edən əsas vasitələrdən biridir.

4. Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirilmə. Bu əlamətin yaxşılaşdırılması və mövcud çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün statistik işlər proqramında sahə statistika şöbələrinin, xüsusən də sənaye statistikasına üzrə illik məlumatların hazırlanma vaxtının Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 20 noyabr tarixli, 181 nömrəli qərarının yerinə yetirilməsinə uyğunlaşdırmaq məqsədə uyğun sayıla bilər.
5. Bərabər giriş və aydınlıq. Təmin olunmuşdur, zərurət yarandığı hallarda təkmilləşdirilə bilər.
6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik. Sahə statistika şöbələrinin hazırladığı və nəşr etdirdikləri məcmuələrdə statistik göstəricilərin, anlayışların dəqiqləşdirilməsinə ehtiyac vardır. Məsələn, sənaye statistikasında “bitki yağları” anlayışının “bitki yağları və piylərinin cəmi”, o cümlədən, “təmizlənmiş bitki yağları” və “hidrogenləşdirilmiş bitki yağ və piyləri” kimi iki göstərici üzrə dərc etdirməsi; xarici ticarətdə idxal və ixrac olunan ərzaq məhsullarının tərkibinə Dövlət Baytarlıq Xidmətinin və Fitosanitar Nəzarəti Xidmətinin məlumatları üzrə gömrük məlumatlarına daxil edilməyən hissəsini, habelə vətəndaşların gömrük məntəqələrindən bəyannaməsiz keçirdikləri məhsulların nəzərə alınması uyğunluq yaradar və ərzaq balanslarının məlumatlarının müqayisəliliyini təmin edə bilər. İstifadəçilər tərəfindən suallar və narazılıqlar yaranmaz.
7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim. Burada əlavə seçimə ehtiyac duymuruq. Təkliflər daxil olan hallarda baxıla bilər.
8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi. Məhz istifadəçilərin tələblərinə uyğun iş prosesi mövcuddur. Hər hansı bir təklif daxil olursa, dərhal onlara lazımı əhəmiyyət verilir və nəzərə alınır.
9. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik. Məxfilik və şəffaflıq təmin edilmişdir və daim diqqət mərkəzindədir, təhlükəsizliyin təmin edilməsinə şöbə səviyyəsində əhəmiyyət verilir, balansın məlumatları elektron daşıyıcılara köçürülür və lokal şəbəkədə saxlanılır.